

յանցաւոր դիմացը կը նայէր: Ներսէս Նոր հայրենիք դարձած՝ լսածներուն վրայ կը խորհրդածէր երբ Համասպրուհի տիկինը գլուխը վեր առնելով՝

— Իշխան,— ըսաւ,— միթէ՞ Պարսից պետութիւնը բոլորովին ինկաւ, միթէ՞ Նաբան մը չէ կարող ընել այս վիճակին:

— Ի՞նչ կ'ըսէք, Տիկին, այն ժամանակները, երբ մենք դեռ պատանի էինք եւ դուք երիտասարդ, արքայից արքայ մը կը յիշէք, որ Տիգրոն կը նստէր, որուն հրամանները աշխարհք կը սարսեցնէին, եւ սմբատ Բագրատունի մարզպան մը կար, որ շատ թագաւորներէ բարձր էր,— այդ բաներն երազի պէս անցան: Արքայից արքային խոսքովու թոռը ո՛ր գիտէ փախստական կը թափառի թէ՛ մեռած կորած է աշխարհքիս մէկ անծանօթ կողմը, մէկը չգիտէր, այդ փառաւոր մայրաքաղաքը՝ Տիգրոն, որուն դուք ականատես՝ ոսկեղէն պալատները կը յիշէք, այդ մերկ, ողորմելի արաբաց աւար եղաւ, եւ հրոյն ճարակ կործանեցաւ, եւ անապատ դարձաւ. այդ անհամար բանակները եւ ահագին Սասանեանց զօրութիւնը ոչինչ դարձան՝ հալածեցան եւ ցրուեցան:

— Միթէ՞ այս արաբացիք անյաղթելի էակներ են, եւ կարելի չէ դոցայ դիմադրել, պէտք է թողուլ, որ Հայաստան սոցայ ոտից տակ ընկնի եւ ոչնչանայ:

— Ես թէ այդ կ'արծիթէն լինէի՝ հիմա այսպէս չէի դառնանար, բայց փորձեցի՝ տեսայ իրենց զօրութիւնը՝ եթէ այս ստնակոխ եւ ընկճեալ Հայաստան հիմա գլուխը վերցնէ՝ կանգնի միաբան եւ միասիրտ, իմ արեւը՝ վկայ, որ օտարի հետք անգամ չի մնար այս երկրիս մէջ:

— Բայց այդ արաբացիք, զօրավար,— ըսաւ Ներսէս ականածութեամբ,— յունաց մեծ եւ ահագին բանակները խորտակեցին ոչ միայն հոս Կոգովիտ, ինչպէս կը լսեմ, այլ Ասորիք, Եգիպտոս եւ Պարսից տէրութեան այդ անակնունելի հարուածը տուին: Հայաստան ինչպէ՞ս այդ ասպատակաց հարուածներուն կրնայ դիմանալ. ես գոռ պատերազմողներ տեսայ, որ սոսկմամբ կը խոսէին Նոցայ կատաղի քաշութեան վրայ:

— Ես իրենց քաջութիւնը չեմ ուրանար, բայց չեմ կրնար նաեւ մոռնալ, որ դեռ երեկ երկու հազարով Նոցայ կրկնապատիկ զօրութիւնը խորտակեցի աստուծով: Եթէ այդ Պրոկոպիոս իմ ուզած մարդս լինէր, այդ Կոգովիտ մտնողներէն մէկ հատ՝ այո, մէկ հատ մը միայն չէր ապրէր: Բայց երբ վատութիւն եւ ամբարտաւանութիւն կը միանան զօրավարի մը սրտին մէջ յիմարութիւն է յաղթութեան սպասել: Ի՞նչ կընէ, մանաւանդ թէ ի՞նչ ըրաւ